

Johdatus RDA-kuvailuohjeisiin

RDA-koulutuspäivä Uudenmaan yleisille kirjastoille

14.9.2016

Marja-Liisa Seppälä

Kuvailusääntöpalvelu

Esityksen sisältö

- Kuvailun ja kuvailusääntöjen tarkoitus
- RDA:n kaksi roolia
- Aineiston kuvailu
- Toimijoiden kuvailu
- Muut kuvailualueet
- Erityisteemat
- RDA:n ohjaus-, kehitys- ja käyttöönottilanne

Kuvailun ja kuvailusääntöjen tarkoitus

Mihin kuvailutietoja tarvitaan

- Termejä:
 - Kuvailu = luettelointi + sisällönkuvailu = ominaisuuksien ja suhteiden merkitseminen
 - Kuvailutiedot = kuvaileva metatieto
 - Tietovaranto = metatietoa sisältävä sanasto, rekisteri, tietokanta tms.
- Tosia ja epätosia väitteitä:
 - *”Tieto löytyy googlesta ja muualta netistä, kirjastot ovat vain kirjavarastoja”*
 - *Osittain totta*
 - Kun kirjastojen kuvailutiedot eivät ole näkyvästi esillä tai eivät erotu muun verkossa olevan tiedon keskeltä, ovat kirjastot syrjäytyneet tiedon tarjonnan markkinoilla
 - Kirjastotietokantoja käytetään vain tiedon paikallistamiseen, ei tiedonhakuun

Mihin kuvailutietoja tarvitaan (2)

- *"Kuvailu on liian kallista käsityötä"*
 - *Totta*
 - Kuvailu on osittain käsityötä ja aikaa vievää laatutyötä, sillä huonosta kuvailusta on enemmän haittaa kuin kuvailematta jättämisestä. Kalleus on suhteessa arvostukseen.
- *"Kuvailutietoja osaa tallentaa kuka tahansa."*
 - *Tarua*
 - Kuvailu on yksi kirjastotyön teoreettisimpia osa-alueita. Kuvailutietoja säätelevät kansainväliset standardit.

Mihin kuvailutietoja tarvitaan (3)

- *”Automaattinen metatiedon tuotanto korvaa käsin tallennettavat kuvailutiedot.”*
 - *Osittain totta*
 - Kaikki ne kuvailutiedot, jotka voidaan saada tuotettua automaattisesti esim. digitaalisten julkaisujen yhteydessä, hyödynnetään. Osa kuvailusta tulee aina olemaan semanttista (sisällöllistä) määrittelyä eli tarvitsemaan ihmisaivot tai erittäin kehittyneen tekoälyn.
- *”Tehokkaasti toimivan kuvailun kansallisen ekosysteemin muodostaminen mahdollistaa kuvailun lopettamisen suurimmassa osassa kirjastoja.”*
 - *Osittain totta*
 - Järkevä työnjako poistaa päällekkäisen työn, mutta työkustannusten minimointi kaikissa kirjastoissa estää kuvailun keskittämisen.

Mihin kuvailutietoja tarvitaan (4)

- ”Ontologiat korvaavat jatkossa nykyiset kuvailutiedot.”
 - *Osittain tarua*
 - Ontologia on yksi tapa esittää kuvailutietoja. Ontologioissa korostetaan asioiden välisiä suhteita, ei niinkään asioiden ominaisuuksia.
 - Ne kuvailutiedot, joihin ontologinen rakenne sopii, voidaan jatkossa sijoittaa ontologiatyypisiin tietovarantoihin.

Mihin kuvailutietoja tarvitaan (5)

- *”Linkittyvä data ja sen tunnisteet yhdistävät kuvailutiedot toisiinsa automaattisesti.”*
 - *Tarua*
 - Kuvailutiedot yhdistyvät toisiinsa vain, jos niiden välillä on yhteinen semanttinen (sisällöllisen) nimittäjä, esim. sama asiasana, tekijä, nimeke tms. Tunniste varmistaa kuvailutietojen linkittymisen yhteisen nimittäjän määrittämisen jälkeen.
- *”Some-tieto on korvannut perinteiset kuvailutiedot.”*
 - *Tarua*
 - Some-tieto hyötyy kuvailutiedoista, jotka toimivat aineiston ydinmetatietona ja joihin voi linkittää aineiston käyttöä tukevia muita tietoja.

Kuvailutietoja tarvitaan..

- aineistojen ja niihin liittyvien tekijöiden, paikkojen, aiheiden tms.:
 - löytämiseen:
 - esim. tietyn aiheisen aineiston löytäminen asiasanan avulla
 - valitsemiseen:
 - esim. omaan käyttötarpeeseen sopivan aineiston valitseminen tallennetyyppitermin avulla
 - tunnistamiseen:
 - esim. tutun aineiston tunnistaminen nimekkeen avulla
 - käyttöön saamiseen:
 - esim. aineiston paikallistaminen kirjaston kokoelmatietojen avulla

Miksi kuvailusääntöjä tarvitaan

- RDA:ssa jokainen elementti palvelee jotain edellä mainittua funktiota:
 - Löytymistä, valintaa, tunnistamista ja käyttöön saamista
 - Kunkin RDA-osion ensimmäisessä luvussa on mainittu, mitä funktioita osiossa käsitellyt elementit toteuttavat.
- Kirjaston kuvailutietojen dokumentaatio:
 - Kuvailusäännöt kertovat muille metatiedon tuottajille, millä periaatteilla kirjastot muodostavat metatietoa
 - Kuvailusäännöt kertovat kirjastojen tavasta jäsentää tiedon maailma

Miksi kuvailusääntöjä tarvitaan (2)

- Kuvailutietojen laatua:
 - Kuvailutietojen on edustettava kuvailun kohdetta esim. aineistoa niin, että tiedonhakija saa sen, mitä kuvailutiedot lupaavat
 - Kuvailusäännöt määrittelevät vähimmäistasot eri aineistojen kuvailutietojen määrään
- Kuvailutietojen yhtenäistäjä:
 - Kuvailusääntöjä noudattamalla kuvailutiedoista tulee yhteismitallisia ja hyödynnettäviä muiden kuvailusääntöjä noudattavien tahojen kanssa
 - Yhteismitalliset kuvailutiedot tehostavat kuvailuprosessia: pystyy hyödyntämään toisten luomia sanastoja, rekisterejä ym. metatietovarantoja.

Miksi kuvailusääntöjä tarvitaan (3)

- Kuvailun kohteiden määrittäjä:
 - Kuvailusäännöt kertovat, mitä kuvaillaan: esim. kuvaillaan myös paikka, joka on kuvailtavan aineiston aiheena
 - Kuvailusäännöt kertovat, mistä näkökulmasta kohdetta kuvaillaan: esim. kuvaillaan vain paikkoja, joilla on nimi, ei esimerkiksi arkeologisia kaivauksia
 - Kuvailusäännöt kertovat, mitä elementtejä käyttäen kohdetta kuvaillaan: esim. kuvaillaan paikkaa tallentamalla sen ensisijainen nimi, varianttiniemi ja tunniste.

Miksi kuvailusääntöjä tarvitaan (4)

- Kuvailun ohjaaja:
 - Kuvailusäännöt kertovat, mitä tietoja elementteihin merkitään: esim. paikan ensisijaiseksi nimeksi merkitään paikkakunta
 - Kuvailusäännöt kertovat, mistä lähteestä elementti valitaan
 - Kuvailusäännöt kertovat, missä muodossa elementti merkitään: esim. paikan nimen kieli ja kirjoitusasu
 - Kuvailusäännöt kertovat, miten toimitaan erilaisten tapausten kanssa: esim. saman nimiset paikat, paikan nimen muuttuminen, hallinnolliset paikat

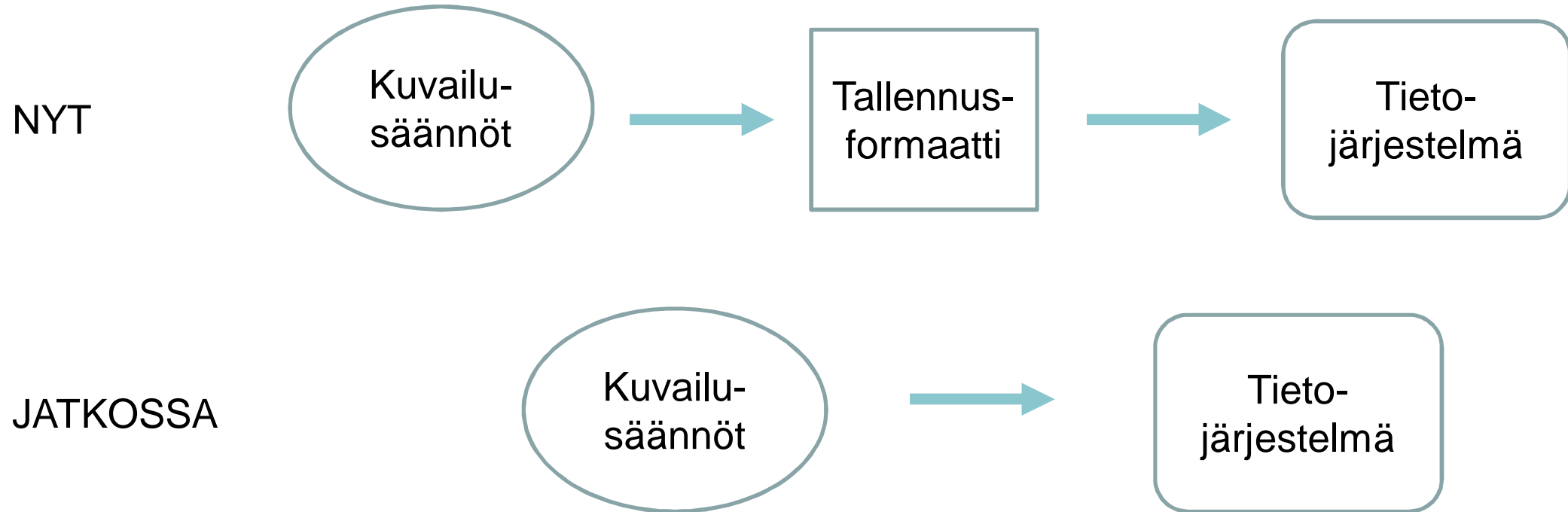
Miksi kuvailusääntöjä tarvitaan (5)

- Linkittyvän datan määrittymiset:
 - Kansainväliset kuvailusäännöt, kuten RDA ja ISBD, tarjoavat myös määrittymiset kuvailutietojen muuttamiseksi konekieliseksi eli välineet kirjastometatiedon tekemiseksi paremmin näkyväksi verkossa.
 - RDA:n linkitetyn datan määrittymiset RDA registryssa: <http://www.rdaregistry.info/>
- Kansainvälisten kuvailusääntöjen mukaan tehdyt kuvailutiedot ovat ymmärrettävissä myös ulkomaisissa hakupalveluissa:
 - Kuvailuelementit ja monet vakioidut RDA-termit (esim. tallennetyyppitermi ”verkkoaineisto”) ovat kielineutraaleja RDA registryn tunnistusten avulla, vaikka kuvailun kieli on suomi

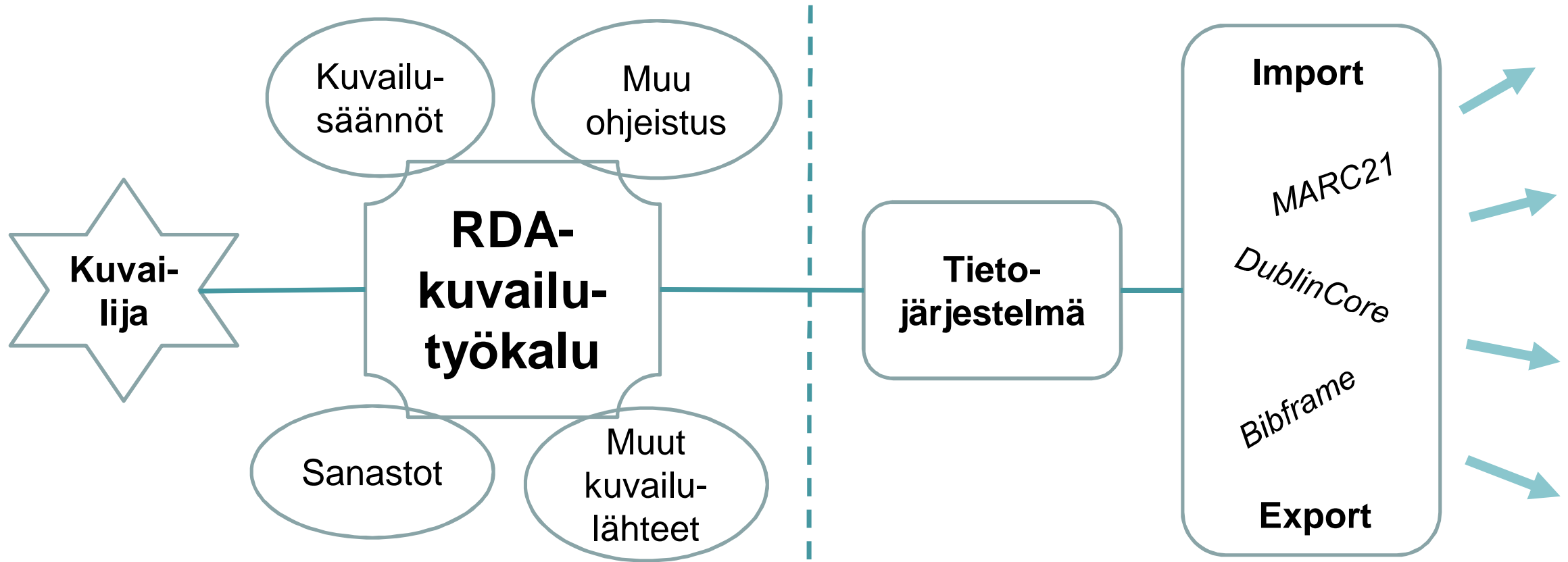
Kuvailusäännöt, tallennusformaatti ja tietojärjestelmä

- Kuvailusäännöt määrittelevät, mitä kuvaillaan ja miten
- Tallennusformaatti, esim. MARC21-formaatti, antaa paikat kuvailuelementtien tietojen tallentamiseen
 - Ei määrittele elementtejä eikä elementtien sisältöjä
 - Voi sisältää myös kuvailusääntöjen ulkopuolella olevia kenttiä ja koodeja, esim. yhteisluettelon työprosesseihin liittyviä tietoja
- Vanhojen järjestelmien tietorakenne pohjautuu tallennusformaattiin; uusissa järjestelmissä ei sidosta erilliseen tallennusformaattiin

Kuvailusäännöt, tallennusformaatti ja tietojärjestelmä (2)

Kuvailusäännöt, tallennusformaatti ja tietojärjestelmä (3)

RDA:n kaksi roolia

RDA kuvailusääntönä

- RDA:n virallinen nimi RDA-kuvailuohjeet
- Kuvailuohjeet-termi kertoo RDA:n luonteesta:
 - Ei niin paljon ehdottomia sääntöjä vaan kuvailun periaatteiden ja tarkoituksen avaamista
 - RDA antaa paljon myös vaihtoehtoisia ohjeita, joista kuvailija voi valita tilanteeseen sopivamman
 - Ei pakollisia elementtejä vaan *ydinelementtejä*
- Korvaa ISBD-kuvailusäännöt ja Hakutiedot-oppaan, eli sisältää ohjeet sekä kuvailuun että hakutietojen muodostamiseen

RDA:n (pienet) erot ISBD:en

- RDA:ssa:
 - Tietoja otetaan enemmän aineistossa esiintyvässä muodossa, esim. julkaisutiedoissa
 - Lyhenteet avataan, latinalaisia termejä ei käytetä
 - Hakasulkeiden käyttöä vähennetty
 - Varianttinameke, tallennetyyppi, valmistus- ja tuotantotiedot uusina elementteinä
 - Sisältö- ja mediatyyppin termit eroavat hieman ISBD:n vastaavista
 - ISBD:tä tarkempaa kuvailua, mm:
 - Vastuullisuudessa
 - Fyysisessä ulkoasussa
 - Julkaisu/tuotanto/jakelu/valmistustiedoissa

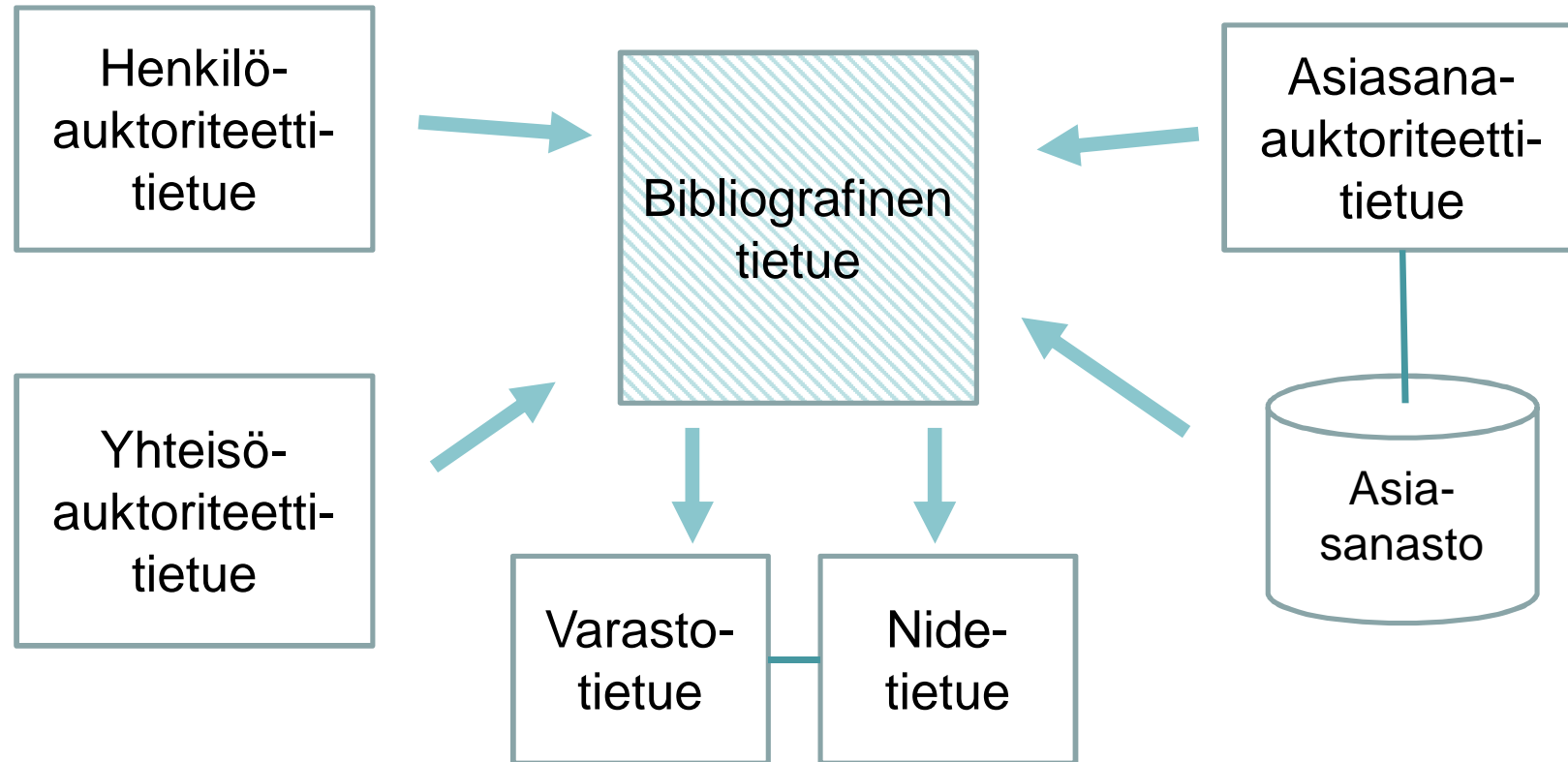
RDA:n suuri ero ISBD:hen

- Kuvailukokonaisuuden muutos:
 - ISBD:ssä yksi kuvailun kohde, aineisto, eli vain 1 entiteetti (kuvailun kohde)
 - RDA:ssa 3 kuvailun osa-alueita ja jokaisella alueella useampi entiteetti
- RDA:n rakenne muuttaa aineiston ja tekijöiden suhteita, eli viittauksia aineistosta henkilöihin
 - päätekijän määrittely
 - mm. musiikin päävastuullisen tekijän määrittely
 - viittauksiin henkilö- tai yhteisötekijään silloin, kun tekijän nimi muuttuu

RDA – uusi kuvailukokonaisuus

- Termejä:
 - Entiteetti = kuvailun ja tiedonhaun kohde, esim. henkilö
 - Elementti = kuvailuelementti, ominaisuus, jolla kuvailun kohdetta kuvaillaan
 - Suhde = viittaus kahden entiteetin välillä, esim. viittaus teoksesta henkilöön
 - Sarja-aineisto = sarjat, lehdet ja osa verkkojulkaisuista (vrt. kausijulkaisut)
 - Käsittemalli =
 - malli, joka määrittelee tarkastelun kohteena olevat kohdemaailman käsitteet ja niiden väliset suhteet
 - kartta/näkökulma kuvailtavana olevan kohteen tarkasteluun
 - Toimijoiden kuvailu = henkilöiden, sukujen ja yhteisöjen kuvailu
 - Auktorisoitu hakutieto = kuvailun kohteen ensisijainen nimi/nimeke ja tarvittaessa yksilöivät lisäykset ; aiheen kuvailussa kontrolloitu sanastotermi

Kuvailukokonaisuus nyt

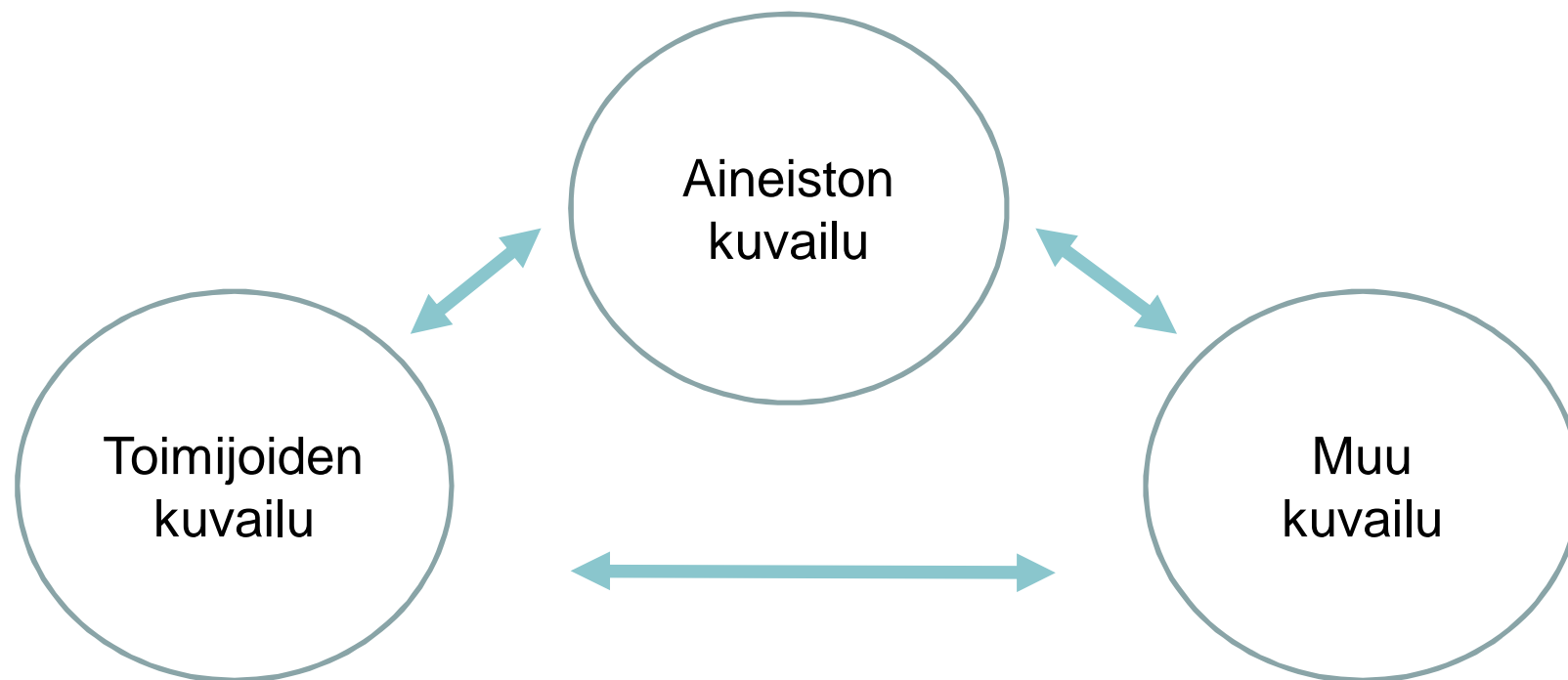
Kuvailukokonaisuus nyt (2)

- Bibliografinen tietue on kuvailun keskiössä:
 - Tietueeseen on poimittu tietoja muista tietueista ja tietovarannoista
- Bibliografinen tietue sisältää:
 - Aineiston kuvailuelementtejä
 - Aineistoon liittyvien henkilöiden ja yhteisöjen tietoja
 - Aineiston aihetta kuvailevia asiasanoja, jotka on poimittu sanastoista tai auktoriteettitietueista
 - Kirjaston kuvailu- ja aineistoprosesseihin liittyviä tietoja
 - Järjestelmälinkitykset varasto- ja nidetietueisiin

Kuvailukokonaisuus nyt (3)

- Tietuerakenne muistuttaa korttiluetteloaa
 - Pää- ja lisäkirjaukset viittaavat kortiston rakenteeseen ja ”kortin” sijoittumiseen kortistossa
 - Huomautuksissa on usein tietoa, jonka voisi kertoa jonkin toisen kohteen kuvailussa
 - Suhteet eli viittaukset tietueiden välillä ovat vaikeita hahmottaa, esim. sarja-aineistoissa
 - Tietueet ovat ”sisäänpäin kääntyneitä” tietojen keräymiä
- ISBD tukee tietuekeskeistä kuvailua
 - ISBD:n kuvailun osa-alueet noudattavat pitkälti MARC21-tietueen kenttien järjestystä ylhäältä alas
 - ISBD ei pidä suhteita eli viittauksia keskeisinä kuvailun kokonaisuudessa

RDA:n kuvailukokonaisuus

Tulevan käsitemallin FRBR LRM:n mukainen jaottelu

Aineiston kuvailu

RDA:n rakenne

- RDA:n rakenne on tulkinta FRBR-käsitemallista (Functional Requirements for Bibliographic Records)
- Aineiston kuvailun on pilkottu 4 osaan eli entiteettiin:
 - Teokseen
 - Ekspressioon
 - Manifestaatioon
 - Kappaleeseen
 - jotta samoja kuvailuelementtejä ei tarvitsisi toistaa eri kuvailuissa
 - jotta eri metatiedon tuottajat voisivat hyödyntää samoja entiteettejä tuotannossaan

Teos – aineiston sisältö

- Kuvaa aineiston tiedollista ja taiteellista sisältöä
 - Käytännössä ei kuitenkaan kovin abstrakti taso
- Teoksen kuvailun sisältää elementtejä, jotka ovat yhteisiä aineiston eri esitysmuodoille ja ilmiasuille, esim.
 - Teoksen nimeke eli alkuperäisen teoksen nimeke on yhteinen eri kieliversioille:
 - esim. *Der Zauberberg* on yhteinen tieto *Taikavuori*-suomennokselle ja *Bergtagen*-ruotsinnokselle ja hakusana, joilla eri kieliset muotoiset aineistot pitäisi löytyä
 - Teoksen muoto pysyy samana aineiston painetussa ja verkkoversiossa:
 - esim. *romaani* on kaunokirjallisen teoksen muoto painettuna ja verkossa julkaistussa aineistossa

Ekspressio – aineiston versio

- Kuvaa aineiston sisällön ilmenemis- tai esiintymismuotoa
 - Kertoo, onko aineisto kuvaa, ääntä, tekstiä, tanssia tms.
- Ekspression kuvailu sisältää elementtejä, jotka ovat yhteisiä eri ilmi- ja julkaisuasuille esim.
 - Sisältötyyppi *puhe* on yhteinen ominaisuus CD-levylle ja verkkotiedostoksi tallennetulle haastatteluaineistolla
 - Kieli *suomi* on yhteinen *Taikavuori*-romaanin painetulla ja äänikirjatallenteella
- Huom! Ekspressiolla ei ole omaa nimekettä.

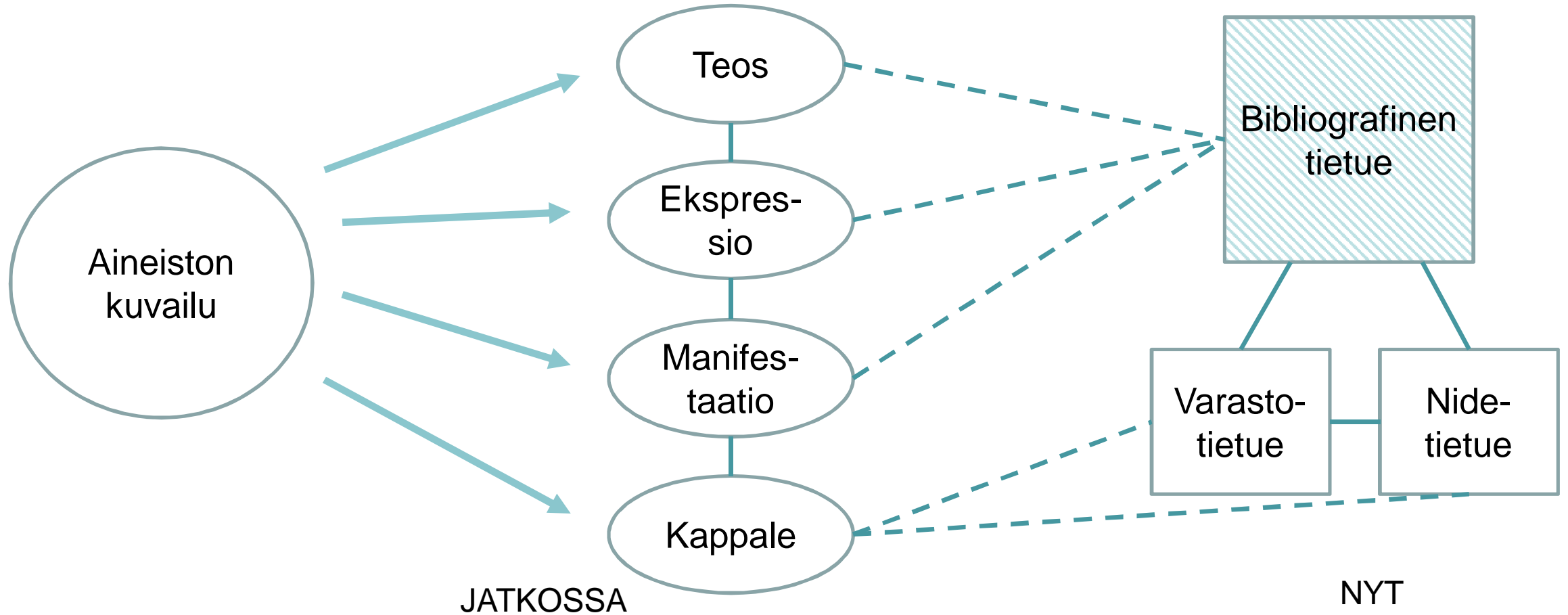
Manifestaatio – aineiston julkaisumuoto

- Kuvaa ilmiasua, johon aineisto on julkaistu tai valmistettu
 - Kertoo, onko aineisto painetussa muodossa, verkossa tai tallenteella ja millä laitteilla aineisto on käytettävissä
- Manifestaation kuvailu sisältää elementtejä, jotka ovat yhteisiä kaikille aineistosta tuotetuille kappaleille, esim.
 - Tallennetyyppi *äänilevy* on yhteinen kirjaston kokoelmassa oleville *Taikavuori*-äänikirjatallenteen identtisille kappaleille
 - Päänimeke *Taikavuori* esiintyy kaikissa äänikirjatallenteen kappaleissa ja on kappaleille yhteinen manifestaatiotason elementti
 - Kustantaja, kustannuspaikka ja julkaisuaika ovat samat aineiston kaikissa kappaleissa

Kappale – aineiston konkretisoituma

- Kuvaa aineiston toteumaa, yksikköä
- Kappaleen kuvailuun sisältyy kirjastokohtaista tietoa
- Kertoo aineiston sijainnista (verkossa tai fyysisessä paikassa) ja käyttöehdoista, esim.
 - Käyttöehtofraasi: *Äänitteen käyttö sallittua vain tutkimus- ja opetustarkoitukseen kirjaston tiloissa*
 - Sijaintitieto: *Kansalliskokoelma: c017115*

Aineiston kuvailukokonaisuus

Kuvailun muutoksen reunaehdot

- Nykyisestä tietuerakenteesta ei voida luopua ennen kuin tietojärjestelmät vaihdetaan uusiin
- RDA:n käyttöönotto nyt ei muuta kuvailun rakennetta vaan edelleen noudatetaan nykyistä tietorakennetta:
 - RDA-elementit on mahdollista tallentaa nykyiseen tietuerakenteeseen, mutta RDA:n idea kuvailukokonaisuuden muuttamisesta ekonomisemmaksi ei toteudu

RIMMF – tulevaisuuden näkymä

- RIMMF (RDA In Many Metadata Formats):
 - USAlaisen epäkaupallisen firman kehittämä visualisointityökalu RDA-kuvailuun
 - Antaa näkymän tulevaisuuden kuvailuympäristöön
 - ”Verkkolomake”, jossa listana RDA-elementit
 - Elementit entiteettien mukaisissa ”tietueissa”
 - Jokaisen elementin yhteydessä linkki RDA-kuvailuohjeiden ko. kohtaan
 - Käyttöliittymän monikielisyys (yhteys RDA registryyn)
 - Verkkopohjaiseen välineeseen helppo integroida sanastoja, nimitietokantoja ja muita kuvailua helpottavia välineitä
 - Käytettävät termit ja ilmaukset löytyvät alavetovalikoista
 - Kuvailijan ei tarvitse käyttää kuin yhtä kuvailutyökalua

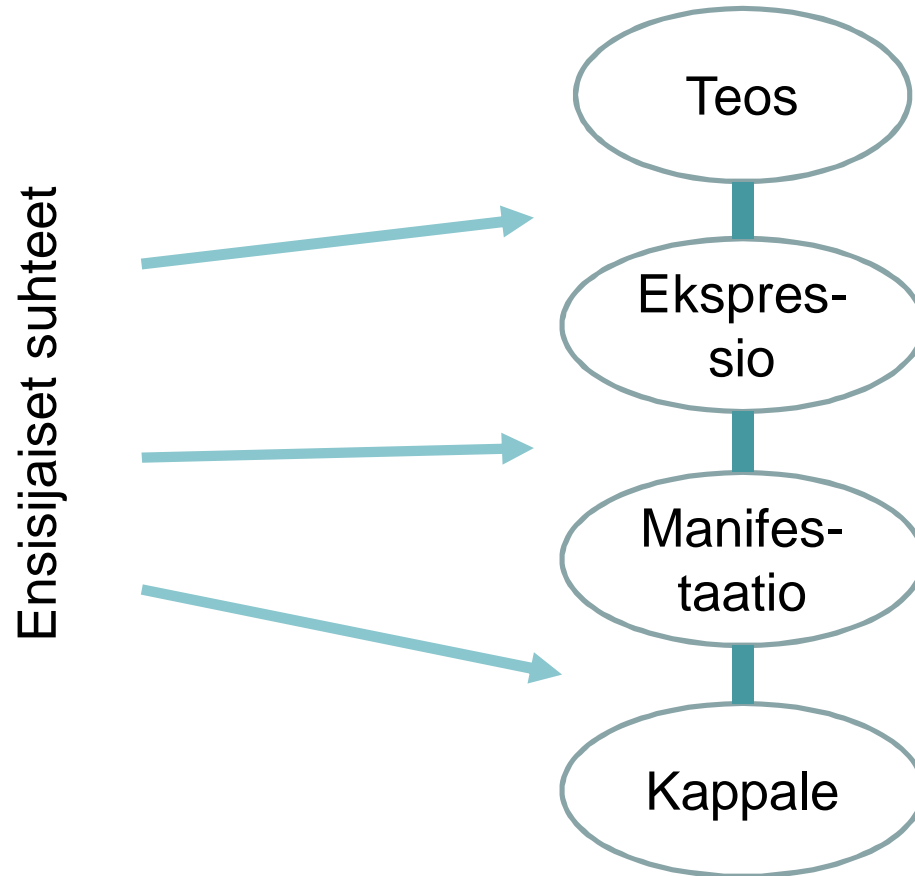
RIMMF-työpajat

- Eri maissa pidettyjen työpajojen tarkoituksena osoittaa mahdolliseksi RDA:n mukaisen kuvailutyökalun kehittämisen myös tuotantokäyttöön
- Kaupalliset järjestelmäkehittäjät eivät ole vielä kiinnostuneet vastaavanlaisen työkalun kehittämistä
- Suomessa RIMMF-työpaja ”Kivi-athon” Aleksis Kiven Seitsemästä veljeksestä marraskuussa
 - Osallistujat kuvailun kansallisista yhteistyöryhmistä, kuten Kumeasta, ja Kansalliskirjastosta
 - Mahdollisuus järjestää RIMMF-työpajoja myös omin päin jatkossa

Aineiston kuvailuohjeet RDA:ssa

- RDA-sääntöteksti noudattaa entiteettirakennetta
- Aineiston kuvailuohjeet jakautuvat seuraaviin osioihin:
 - Osio 1: manifestaation ja kappaleen ominaisuuksien kuvailuohjeet
 - Osio 2: teoksen ja ekspression ominaisuuksien kuvailuohjeet
 - Osio 5: aineistoentiteettien välisten suhteiden merkitsemisohjeet: ensisijaiset suhteet
 - Osio 8: aineistoentiteettien välisten suhteiden merkitsemisohjeet: muut suhteet
 - Liite J: suhteissa käytettävät termit

Aineistoentiteettien väliset ensisijaiset suhteet

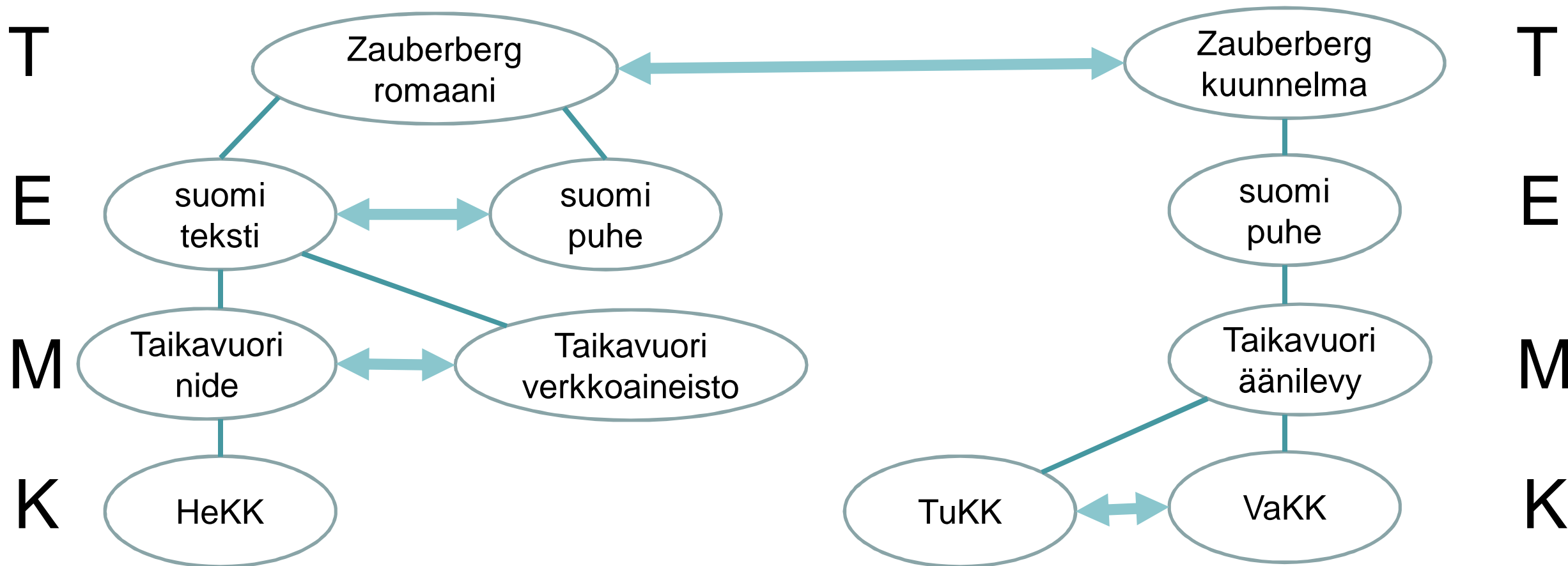

Ensisijaiset suhteet sitovat yhteen samaan kokonaisuuteen kuuluvat kuvailut

Kuvailut ovat riippuvaisia toisistaan, kuvailut puutteellisia ilman yhteen sitomista

Aineistointiteettien väliset suhteet

muut kuin ensisijaiset

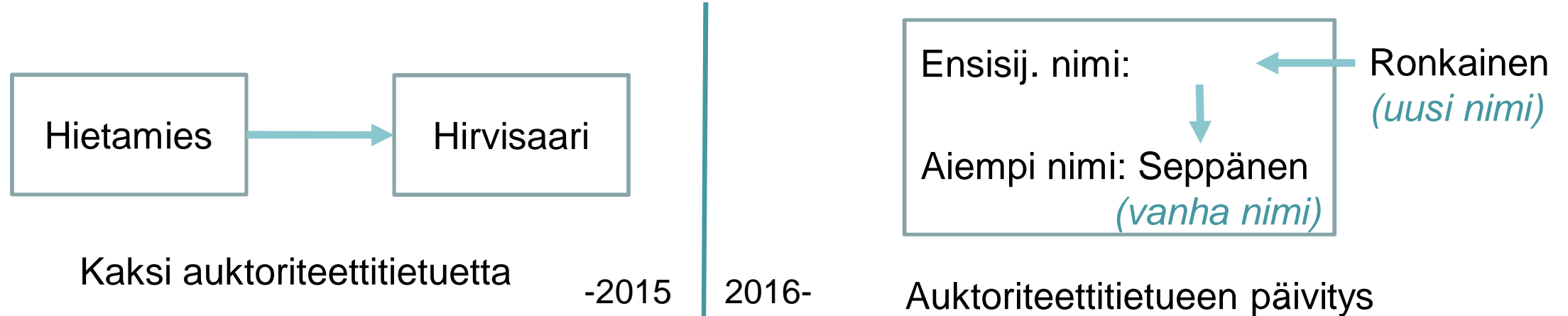
Toimijoiden kuvailu

Toimijoiden RDA-kuvailu

- Toimijoiden eli henkilöiden, sukujen ja yhteisöjen RDA-kuvailussa vain vähän eroja aiempaan kuvailuun
 - Kuvailun rakenne pysyy samana verrattuna nykyiseen tietuerakenteeseen
 - Suvut uutena kuvailun kohteena
 - RDA:ssa enemmän kuvailuohjeita kuin Hakutiedot-oppaassa
 - RDA-kuvailu lisää kuvailuelementtien määrää:
 - Uusia ominaisuuksia, esim. henkilöön liittyvä maa
 - Lisää suhteita toimijoiden välille, esim. suhde henkilön ja suvun välille, kun henkilö kuuluu johonkin sukuun

Toimijoiden RDA-kuvailu (2)

- Henkilön nimen muuttuessa henkilölle ei enää tehdä uutta kuvailua vaan henkilön nykyistä kuvailua (auktoriteettitietuetta) päivitetään
 - Vaatii bibliografisissa tietueissa olevien henkilöviittausten (MARC21: kentät 100 ja 700) päivittämistä eli muuttamista uutta nimeä vastaavaksi
 - Muutosta ei tehdä Melindassa takautuvasti ennen vuotta 2016 tehtyihin tietueisiin

Toimijoiden ja aineiston väliset suhteet

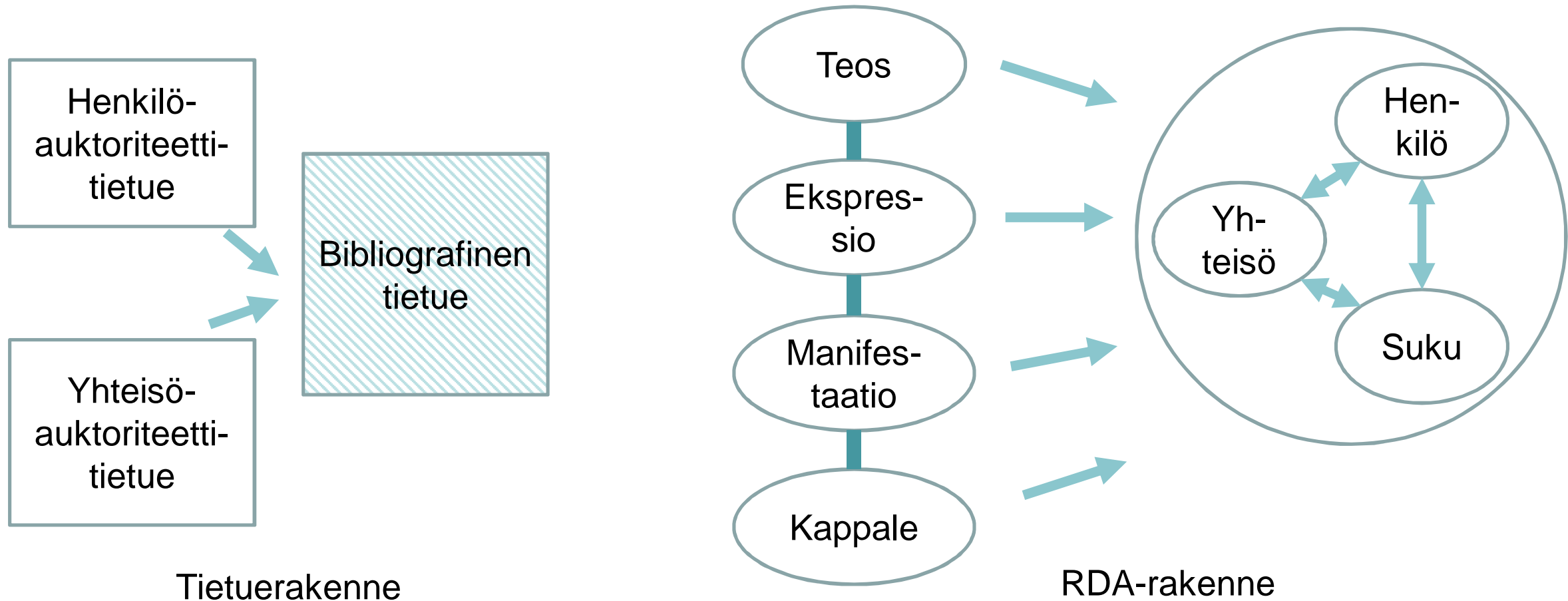
- Tarkoittavat viittauksia bibliografisesta tietueesta tekijöihin, esim. MARC21-kenttien 100 ja 700 henkilöviittaukset
- Eroja RDA:n ja Hakutiedot-oppaan ohjeistuksissa:
 - RDA:ssa jotkut aiemmin teoksen tekijöinä pidetyt roolit nyt ekspression tekijöitä, eli viittaukset jotka aiemmin merkittiin 100-kenttään merkitään nyt 700-kenttään MARC21:ssä
 - RDA:ssa teoksen auktorisoituun hakutietoon sisällytetään aiempaa useammin teoksen tekijän nimi, eli 100-kenttää käytetään aiempaa useammin
- Teoksen ja ekspression tekijät on erotettava toisistaan aiempaa selkeämmin kuvailussa
- Asiaa käsitelty RDA-verkkokoulutuksessa 9.6.2016

Pääkirjauksen roolit RDA:ssa

- Bibliografisen tietueen pääkirjauksella (MARC21:n 100-kenttä) on kaksi roolia RDA:ssa:
 - Pääkirjauksen kenttään laitetaan viittaus teoksen tekijään (engl. creator)
 - Pääkirjauksen kenttä on myös osa viittausta teokseen:
 - Teokseen viitataan auktorisoidulla hakutiedolla
 - Teoksen auktorisoitu hakutieto muodostetaan teoksen tekijän auktorisoidusta hakutiedosta ja teoksen ensisijaisesta nimekkeestä (esim. MARC21 100 + 240)

* Auktorisoitu hakutieto = kuvailun kohteen ensisijainen nimi/nimeke ja tarvittaessa yksilöivät lisäykset

Toimijoiden ja aineiston väliset suhteet

Viittaus musiikin esittäjään

- Musiikin esittäjä on ekspression tekijä ; säveltäjä on teoksen tekijä
- Koska pääkirjaus (100-kenttä) on viittaus teoksen tekijään ja osa teosviittausta, ei pääkirjaukseksi voi merkitä ekspression tekijää eli esittäjää
- RDA ei tunne käsitettä kirjaus vaan näkee kentän vain yhdeksi viittaukseksi aineistosta tekijään
- Kirjastojärjestelmät (ja MARC21-formaatti) taas pitävät pääkirjausta keskeisenä aineistoa identifioivana kenttänä

Viittaus musiikin esittäjään (2)

- Ratkaisuvaihtoehdot vähissä:
 - Kirjastojärjestelmien olisi säädettävä asetuksiaan siten, että indeksoinnin, hyllytyksen jne. perustana voisi käyttää pää- tai lisäkirjauksia tapauskohtaisesti
 - Pika-aikataululla eroon nykyisistä järjestelmistä ja MARC21-formaatista (ei todennäköistä)
 - Ehdotus RDA:n muuttamiseksi ei onnistu:
 - Suomalaiset kirjastot eivät yksimielisiä muutostarpeesta
 - Ongelma on paikallinen, ei kansainvälinen -> RDA:n kehittämisverkosto ei ota sitä käsittelyyn
 - Liittyy RDA:n rakenteeseen eli RDA:n perusajatteluun, johon ei ole tulossa muutosta

Viittaus selkokielisten aineistojen mukauttajaan

- RDA ei ota selkeää kantaa mukauttajan rooli eli siihen, onko aineistoa selkokielistä mukauttava henkilö uuden teoksen tekijä vai vain alkuteoksen ekspression eli uuden version tekijä
- Selkoaineistojen kuvailun asiantuntijat näkevät selkokielisten version ekspressiona, sillä se ei muuta alkuteoksen sisältöä
 - Esim. Leena Lehtolaisen teoksen *Luminainen* selkokielisten version tekijää Leena Kaivosoja-Jukkola ei merkitä pääkirjaukseksi, vaan Leena Lehtolainen on myös selkokielisten version pääkirjauksena ->
 - Sekä alkuperäinen teos *Luminainen* että selkokielinen versio ovat samassa kohtaa hyllyssä (jos hyllytys perustuu teoksen tekijään eli pääkirjaukseen)

Moniosaisen tekijä

- Etukäteiskysymys: Onko ensimmäisen osan ensimmäinen tekijä teoksen auktorisoidun hakutiedon pohjana läpi koko moniosaisen monografian?
- Teoksen osan tai osien auktorisoidun hakutiedon muodostaminen:
RDA 6.27.2:
 - Jos teoksen kaksi tai useampia osia on numeroitu peräkkäin ja kukin osa on identifioitu pelkällä yleisellä termillä ja numerolla, silloin auktorisoitu hakutieto muodostetaan yhdistämällä (tässä järjestyksessä)
 - a) koko teoksen auktorisoitu hakutieto (katso 6.27.1)
 - b) peräkkäisten osien ensisijainen nimeke (katso 6.2.2.9.2)
- Johtopäätelmä: koko teoksen auktorisoitu hakutieto säilyy läpi osien

Tekijyys RDA:ssa

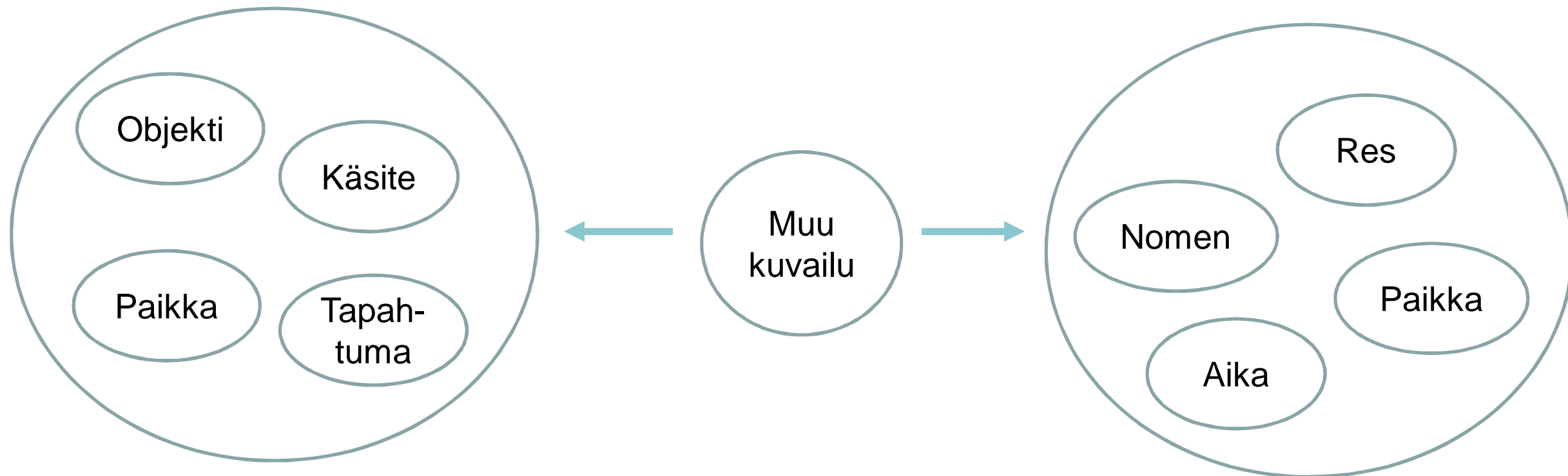
- Tekijyys esiintyy RDA:ssa 2 eri roolissa:
 - Vastuullisuustiedot: Manifestaation kuvailutietoihin tallennetaan vastuulliset tekijät, jotka mainitaan aineistossa, eli nämä tekijätiedot jäljennetään aineistosta suoraan
 - Viittaukset tekijöihin: Teoksen tai ekspression tekijöihin viitataan teosta tai ekspressiota kuvailtaessa eli nämä tekijätiedot kopioidaan tekijöiden kuvailuista, jotka on tehty kuvailusääntöjen mukaan
- Vastuullisuustiedot: MARC21-kentässä 245c, julkaisijan tuottamia tietoja, toimivat kuvailussa aineistoa identifioivina tietoina
- Viittaukset tekijöihin: MARC21-kentissä 100/110 ja 700/710, kirjastojen tuottamia kuvailutietoja, tukevat aineiston löytämistä

Toimijoiden kuvailuohjeet RDA:ssa

- Toimijoiden kuvailuohjeet jakautuvat seuraaviin osioihin:
 - Osio 3: Toimijoiden ominaisuuksien kuvailuohjeet
 - Osio 6: Toimijoiden ja aineiston välisten suhteiden merkitsemisohjeet
 - Osio 9: Toimijoiden keskinäisten suhteiden merkitsemisohjeet
 - Liite I: Toimija/aineisto-välisissä suhteissa käytettävät termit
 - Liite K: Toimijoiden välisissä suhteissa käytettävät termit
- Mutta:
 - Osio 2 / luku 6.27: Tekijäviittauksen sisällyttäminen teoksen auktorisoituun hakutietoon
 - Osio 1 / luku 2.4: Vastuullisuustietojen merkitseminen

Muut kuvailualueet

Muu RDA-kuvailu

Tällä hetkellä osioissa 4, 7 ja 10

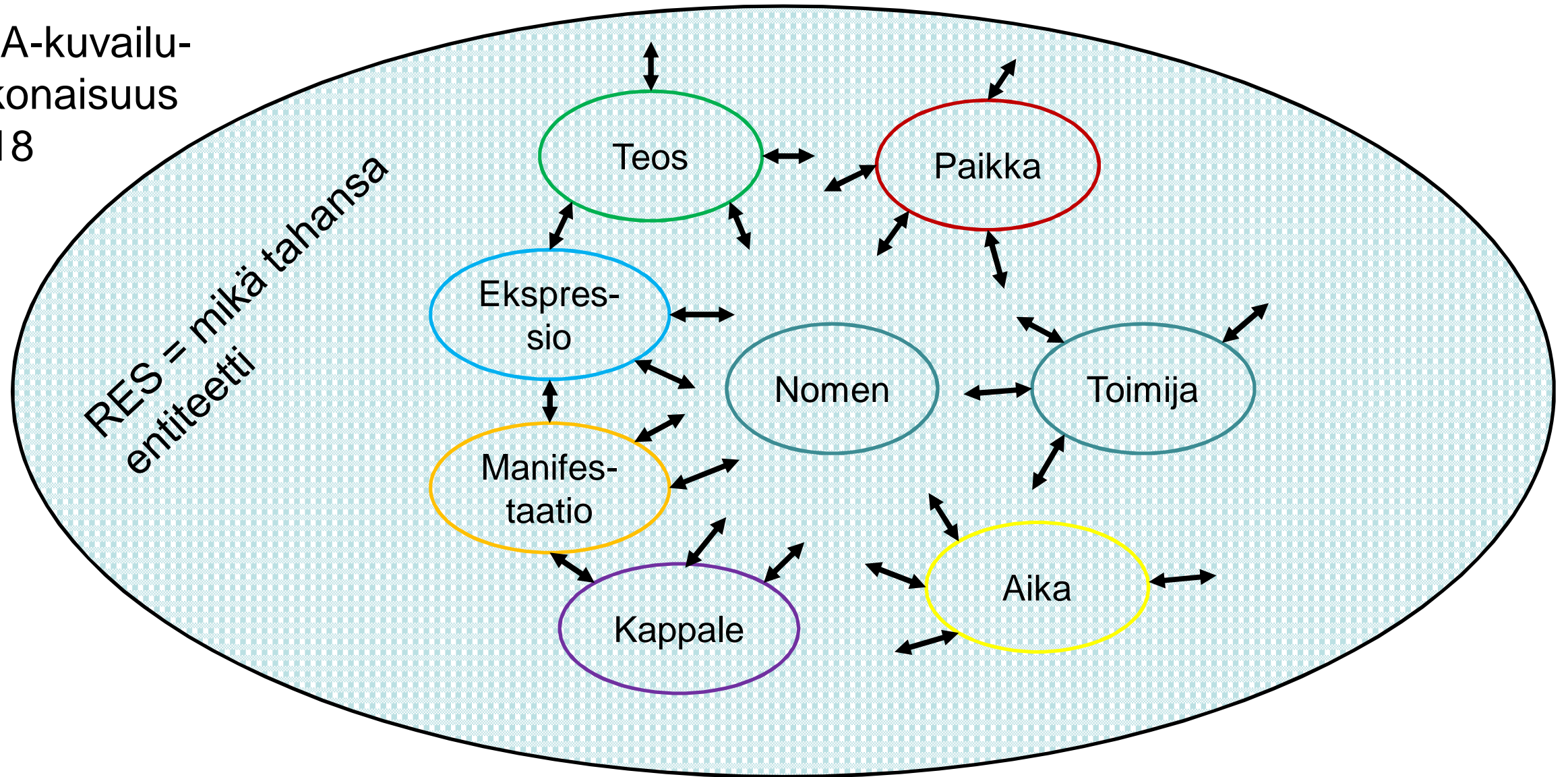
Jatkossa

Muu RDA-kuvailu (2)

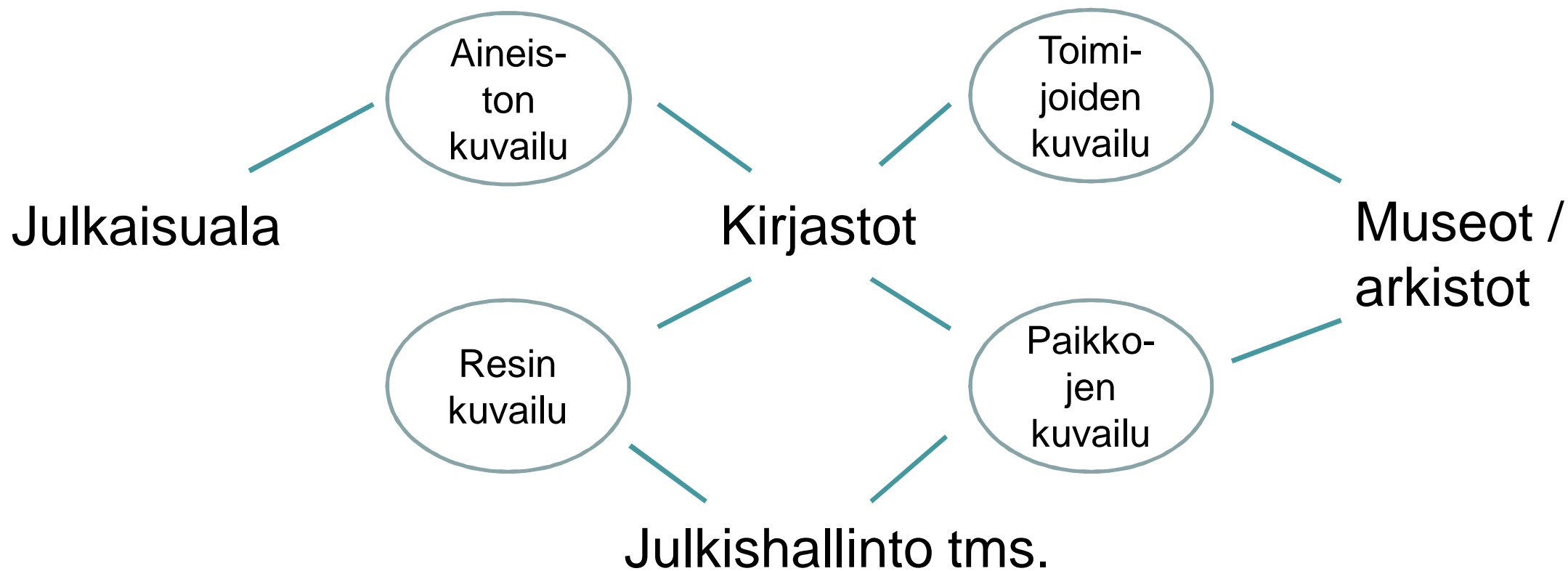
- RDA-tekstin rakenne muuttuu uuden käsittemallin (FRBR LRM) myötä
- Uusia entiteettejä tulee, vanhoja poistuu:
 - Paikka: museot, arkistot ja muut tahot kiinnostuneita yhteistyöstä paikkojen kuvailussa
 - Aika: auki vielä, miten ja millä tasolla aikaa kuvaillaan
 - Res: kaatoluokka, mikä tahansa kuvailun kohde, kohde jota ei ole RDA:ssa jo määritelty, esim. asiasanan käsite, tapahtuma
 - Nomen: entiteetin nimen kuvailu, nomenin avulla yhteen nimeen liittyvien ominaisuuksien kuvailu helpottuu, esim. 1 henkilöllä on useampi nimi (aiempi nimi, salanimi tms.) ja jokaiseen nimeen liittyy voimassaoloaika

Sisällönkuvailu ja aiheen kuvailu

- Sisällönkuvailu on RDA:ssa viittauksen tekemistä teoksesta mihin tahansa entiteettiin, joka on teoksen aiheena
 - Viittauksen eli suhteen määrite osoittaa, että toinen entiteetti on teoksen aiheena
 - Osion 7 luvussa 23 ja liitteessä M on määritelty aiheviittauksia, mutta osio ja luvut täydentyvät vielä
- Aiheen kuvailu:
 - Kun mikä tahansa entiteetti voi olla teoksen aiheena, ei RDA:ssa määritellä erikseen aihe-entiteettejä eikä siten ”aiheen kuvailua”
- Sisällön kuvaaminen tarkoittaa RDA:ssa muun kuin aiheeseen liittyvien ominaisuuksien tallentamista osana teoksen kuvailua

Kuvailuyhteistyömahdollisuudet

RDA kuvailuyhteistyön lisääjä

- RDA:n kuvailukokonaisuuden ja rakenteen tavoitteena tarjota muillekin kuin kirjastoille tarttumapintaa
 - RDA:n teksti kuitenkin melko kirjastolähtöistä
- RDA ei ole tarpeeksi tunnettu muiden metatiedon kehittäjien keskuudessa
 - RDA:ta kehitetään vapaaehtoisvoimin, ei rahaa markkinointiin
- RDA:n yksityiskohtaisuus ja kansainvälisyys varmistavat kuvailutietojen laadun pitkälle tulevaisuuteen
 - RDA ei sovi niille, jotka haluavat kevyitä ja lyhytaikaisia metatietoratkaisuja

Erityisteemat

Musiikin kuvailu

- Paljon palautetta musiikin RDA-ohjeiden eroavuudesta nykyisiin ohjeisiin
 - Syynä kansalliset perinteet musiikin kuvailusta ja kansalliset ohjeet, jotka ovat eronneet AACR2-ohjeista ; RDA pohjaa AACR2:een
 - Kansallisesta kansainväliseen ympäristöön siirtyminen on iso askel
- Muutoksia tulossa RDA:n musiikkiohjeisiin:
 - Samoja ongelmia monissa maissa: joka vuosi useita muutosehdotuksia
 - Suomi saanut läpi omia muutosehdotuksiaan
 - Aggregaattien eli koosteiden ohjeistus tarkentuu, kun aggregaattityöryhmä saa työnsä päätökseen

Musiikin kuvailu (2)

- Suomalaisia RDA-linjauksia mahdollisuus tehdä koko ajan:
 - Linjauksia voi muokata toimivammiksi palautteiden perusteella
 - Linjaus voi ohjeistaa perustekstiä tarkempaan kuvailuun
 - Linjaus ei voi olla perustekstin vastainen
 - Linjauksiin laitettu myös suomalaiset esimerkit (RDA Toolkitin suosituksesta)
- Termien suomennosta voi muokata:
 - Vakioitujen termien listauksia on hyvä edelleen pitää yllä, mielellään tietokantamaisessa sanastossa

Musiikin kuvailu (3)

- Takautuvia muutoksia jouduttanee tekemään, jos halutaan pitää laadusta kiinni
 - Toisaalta, on määriteltävä kustannus-hyöty-suhde kaikelle työlle
- Kansallisilla kuvailuryhmille, kuten Luumulla, ratkaiseva rooli RDA:n sopeuttamisessa ja siihen sopeutumisessa
 - Mm. muutosehdotusten tekemisestä RDA:han
 - Siirtymäkauden ratkaisuista päättämisessä
- RDA-verkkokoulutus musiikin kuvailusta 29.11.2016 antaa tarkempia tietoja muutoksista

Sarja-aineiston kuvailu

- Sarja-aineisto (serial) = sarjat, lehdet ja peräkkäisinä osina ilmestyvät verkkoaineistot
 - Termin *Kausijulkaisu* käyttöä eivät RDA-kääntäjät enää halunneet jatkaa, sillä aineisto ei ole kausittaista eikä termiä *julkaisu* (publication) käytetä muualla kuin manifestaation yhteydessä
 - Termi *Jatkuva julkaisu* ei esiinny RDA:ssa
- Sarja-aineiston RDA-ohjeet tulevat muuttumaan PRESSoo-käsitemallin myötä lähivuosien aikana
 - PRESSoo korostaa sarja-aineiston muutosta suhteessa aikaan
 - Elossa olevasta aineistosta kuvaillaan vain teostasoa, muut tasot kuoleman jälkeen

Sarja-aineiston kuvailu (2)

- Nykyinen RDA-teksti ei tue sarja-aineistojen kuvailua RDA-rakenteessa
 - Teoksen ja ekspression ja niiden suurten muutosten määrittely on puutteellista
 - Sarja-aineiston RDA-kuvailu onnistuu toistaiseksi MARC-formaatin manifestaatiopainotteisen tietuerakenteen ansiosta
- Kansainvälinen sarja-aineistojen tietokanta ISSN portaali edellyttää RDA-, ISBD- ja ISSN-kuvailusääntöjen jatkuvaa harmonisointia
 - ISSN-säännöt pohjaavat ISBD:hen, mutta RDA:n ja PRESSoon vaikutus tulee lisääntymään lähivuosina

Sarja-aineiston kuvailu (3)

- RDA-verkkokoulutuksessa 9.6.2016 esitetty kysymys:
 - Aiemmin on voinut keksiä sarjanimiä ja merkitä ne hakasulkeisiin teeman mukaisen numeroinnin kanssa, miksei RDA salli sitä?
 - Esim. [Annika Bengtzon –sarja; v3]
 - Keksitty sarjannimi ja numerointi ei esiinny RDA:n määrittelemässä tiedonlähteessä eli sarjatiedot eivät toimi aineiston tunnistamistarkoituksessa
 - Myöskään ISBD-kuvailusäännöt eivät salli keksittyjä sarjannimiä
 - Toisaalta, kaunokirjallisen sarjan teemaan ja sisäiseen aikajanaan liittyvät tiedot ovat tärkeitä kirjaston käyttäjille
 - Tallennusformaattiin voi merkitä tietoja, jotka eivät ole kuvailusääntöjen mukaisia, kunhan ne selkeästi erotetaan sääntöjen mukaisista tiedoista: hakasulkeet eivät riitä

Sarja-aineiston kuvailu (4)

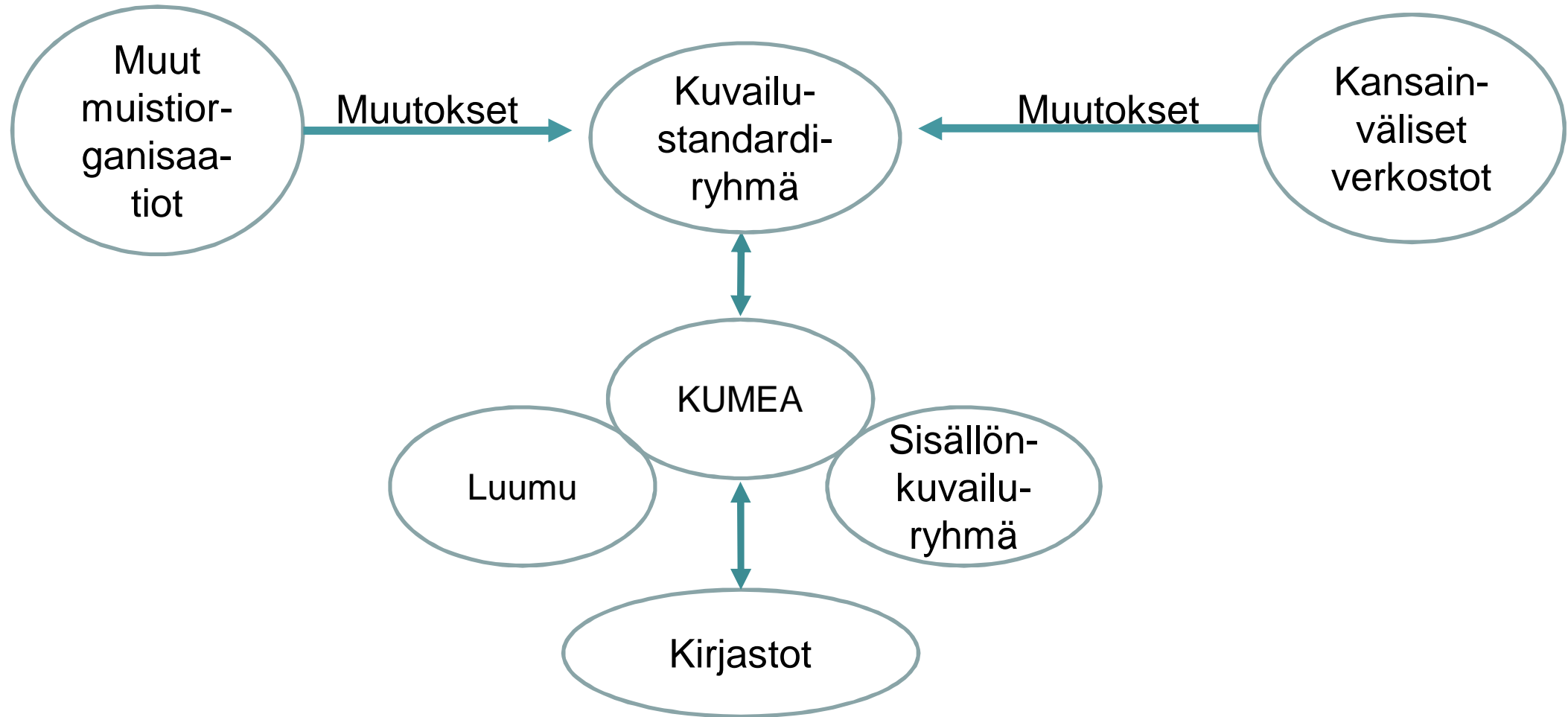
- RDA-verkkokoulutus sarja-aineistoista 6.10.2016
 - Sarja-aineiston kuvailun tarkempaa käsittelyä

RDA:n ohjaus-, kehitys- ja käyttöönottilanne

RDA-ohjaus Suomessa

- Kansalliskirjaston Kuvailusääntöpalvelun tehtäviin kuuluu kuvailun kansainvälisissä standardeissa tapahtuvien muutosten jalkauttaminen Suomeen
 - Toimii viestinviejänä Suomen kirjastoverkon ja kansainvälisten verkostojen välillä
- Kuvailun kansalliset yhteistyöryhmät toimivat aktiivisesti muutosten jalkautusprosessissa ja muodostavat kuvailun asiantuntijaverkoston rungon
 - Kuvailustandardiryhmä on standardien käsittelyn 1. pysäkki, se myös hyväksyy Suomesta ulospäin lähtevät muutosehdotukset
 - Kumea, Luumu, Sisällönkuvailuryhmä ja vastaavat ryhmät konkretisoivat muutosta tarkempien ohjeistusten ja esimerkkien kautta sekä tekevät muutosehdotuksia

Kuvailuryhmät muutosprosessissa

Päätöksentekoprosessi

- Kansalliskirjasto roolinsa velvoittamana ja kansalliskirjastoverkoston jäsenenä noudattaa kansainvälisiä kuvailustandardeja
 - Oman kirjasto käyttöönottoajankohdista päättää johtoryhmä
- Kuvailun kansalliset yhteistyöryhmät ovat asiantuntijaryhmiä
 - Ei valtuuksia tehdä päätöksiä standardien käyttöönotosta
- Kukin kirjasto, kirjastoryhmä tai sektori tekevät käyttöönottopäätöksensä oman päätöksentekoprosessinsa mukaisesti
- Ei ole olemassa kansallista tahoa, jolla olisi valta tehdä periaatteellisia kuvailumuutospäätöksiä toisten puolesta

RDA-tuki kirjastoille

- Kansalliskirjaston Kuvailusääntöpalvelu:
 - kuvailusaannot-posti@helsinki.fi
 - Antaa neuvontaa erityisesti niissä kuvailutapauksissa, jotka ”venyttävät standardin soveltamisen rajoja” tai jotka liittyvät RDA:n rakenteeseen, filosofiaan tai periaatteisiin
 - Käsittelee pyynnöt RDA-tekstin, -linjausten ja -esimerkkien muuttamiseksi
 - Vastaa RDA:n käyttöönottoon ja kansainväliseen kehittämiseen liittyviin kysymyksiin
- Kansalliskirjaston Kansallisbibliografiapalvelu:
 - fennica-posti@helsinki.fi ja viola-posti@helsinki.fi
 - Viestii omista ratkaisuksistaan RDA:n soveltamisessa kuvailutapauksiin

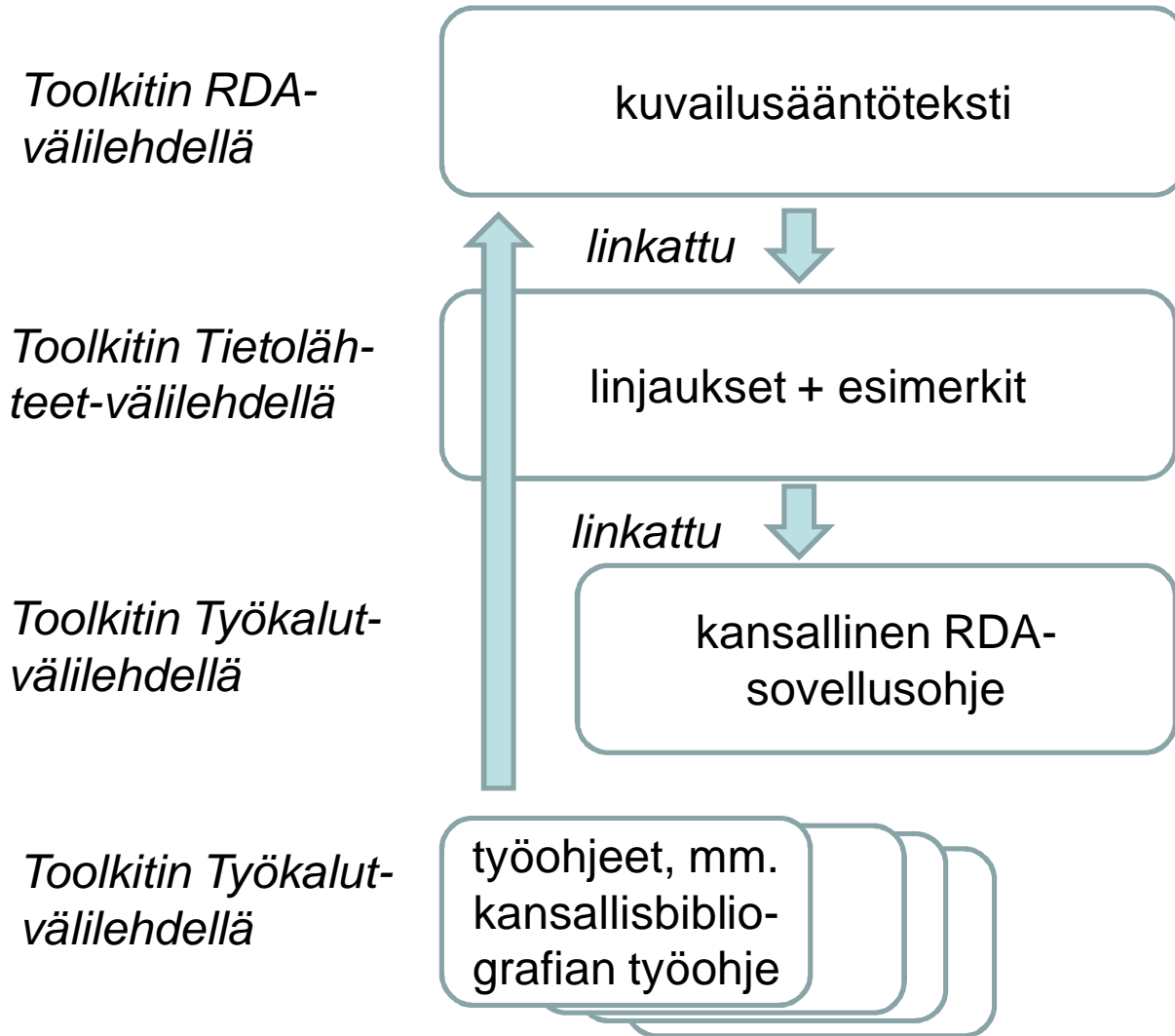
RDA-tuki kirjastoille (2)

- Kumea ja muut kuvailustandardien soveltamisryhmät:
 - kumea-posti@helsinki.fi
 - luumu-posti@helsinki.fi
 - siskuvailu-lista@helsinki.fi
 - Neuvovat RDA:n soveltamisessa kuvailutapauksiin ja kuvailun tallennusformaattiratkaisuissa
 - Vastaavat tallennusformaattipohjaisesta ja erityisalueiden (esim. musiikin) ohjeistamisesta
 - Ryhmien kirjastosektoreiden edustajat viestivät kuvailun muutoksista omille sektoreilleen

RDA-perehtyminen

- Aineistot löytyvät Kuvailusääntöpalvelun sivuilta (googleta palvelun nimellä)
- Koulutusesitykset vanhenevat nopeasti RDA:n päivittymisen myötä
 - Uusimmat esitykset vuoden 2016 verkkokoulutuksissa:
<https://www.kiwi.fi/display/Kuvailusaantopalvelu/RDA-verkkokoulutukset>
 - Vuoden 2016 lähikoulutusten 3. päivänä kuvailuesimerkkien käsittelyä:
<https://www.kiwi.fi/x/7QJCAw>
- Linkkejä keskeisiin RDA-ohjeistuksiin:
 - <https://www.kiwi.fi/display/Kuvailusaantopalvelu/Ohjeet+RDA>
 - Mm. RDA:n määrittelemät ydinelementit ja suomalaisten kirjastojen linjaamat lisäydinelementit on lueteltu *Kansallisen RDA-sovellusohjeen* lopussa

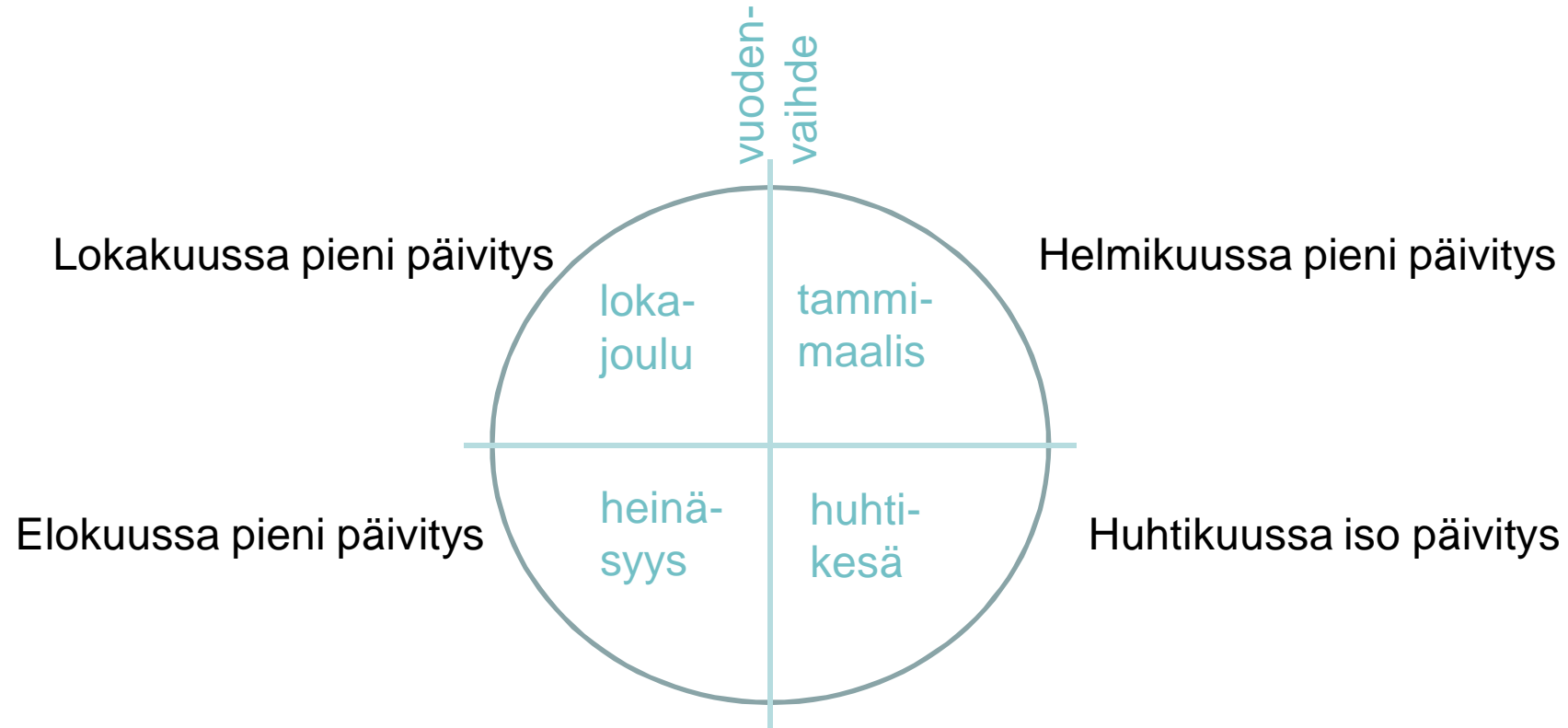
RDA-tekstiperhe RDA Toolkitissa

RDA:n kehitystilanne

- Muutoksia tulossa kansainväliseen tekstiin melko paljon joka vuosi
 - Tänä vuonna erityisesti harvinaisaineiston ja musiikkiaineiston kuvailuohjeisiin muutoksia
 - Laajempia muutosehdotuksia tekevät RSC:n (RDA:n kehittämisverkoston omat työryhmät): <http://www.rda-rsc.org/workinggroups>
 - Suuri muutos vuonna 2018 RDA:n rakenteeseen uuden käsitelmän myötä (FRBR LRM)
 - Nykyisten kuvailuformaattien huomioiminen hidastaa RDA:n muuttumista
 - RDA pyrkii jatkossa huomioimaan yhä enemmän arkistoja ja museoita
- Muutoksilla suora vaikutus Suomeen:
 - Suomennoksen suora käänös
 - Muutokset näkyvät viiveellä suomennoksessa

RDA-tekstien kansainvälinen päivitysaikataulu

Kesällä päivitysten sisällyttäminen
RDA-suomennokseen

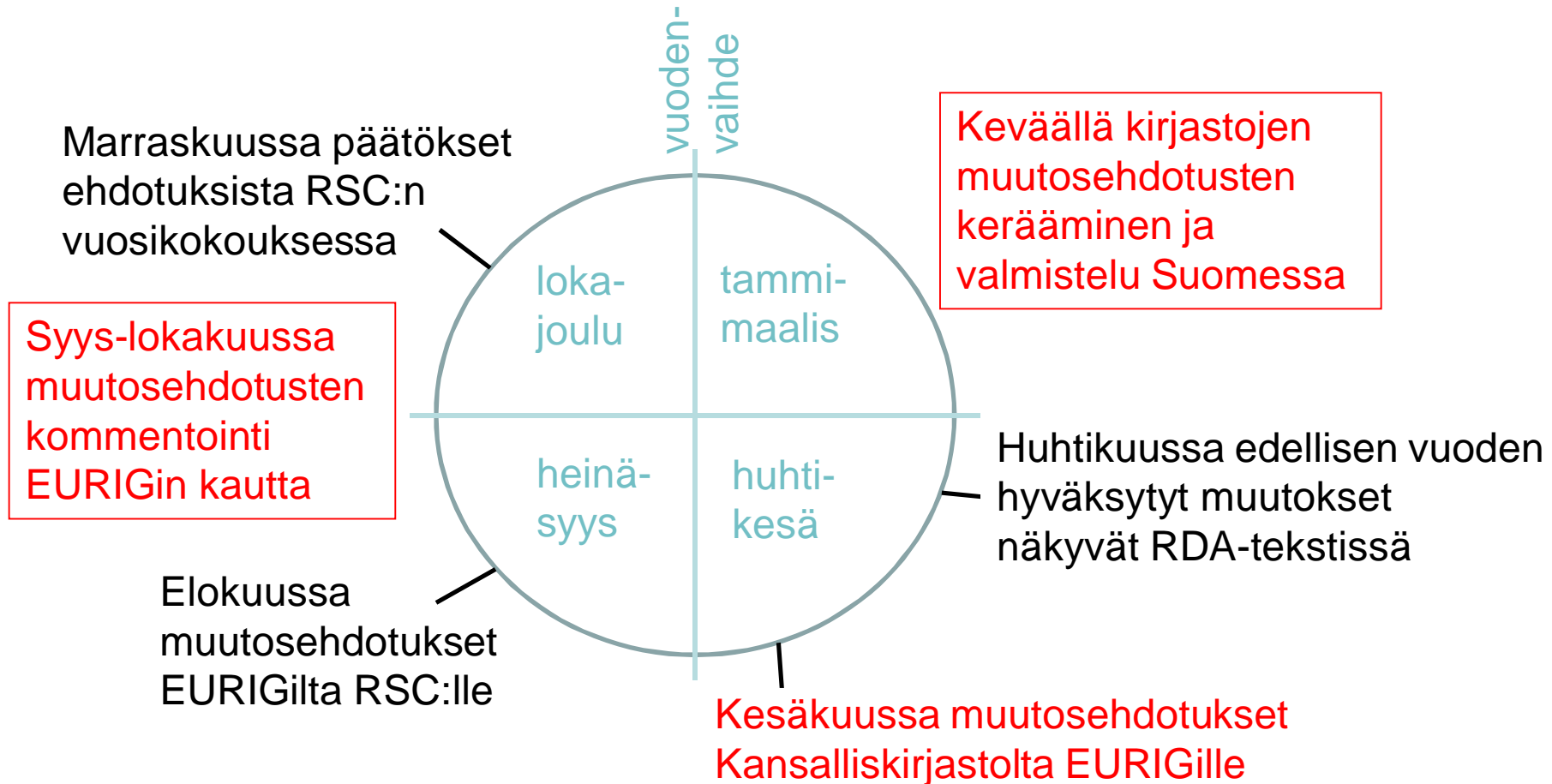
Yleisten kirjastojen asema RDA:ssa

- RDA:n kansainvälisessä kehittämisessä ei ole puhuttu erityisesti yleisten kirjastojen RDA-käyttöön otosta tai -käytöstä
- Ruotsissa ja Tanskassa mahdollisesti samantapainen yleisten kirjastojen sektori, mutta he eivät ole vielä ottaneet käyttöön RDA:ta
- Kansalliskirjaston standardinäkökulma kuvailuun eroaa huomattavasti yleisten kirjastojen kuvailutodellisuudesta
 - Yleiset kirjastot tärkeä kumppani Kansalliskirjastolle kotimaisen aineiston kuvailussa
 - Kuvailun keskittämisen mahdollisuus yleisissä kirjastoissa?

RDA:han vaikuttaminen

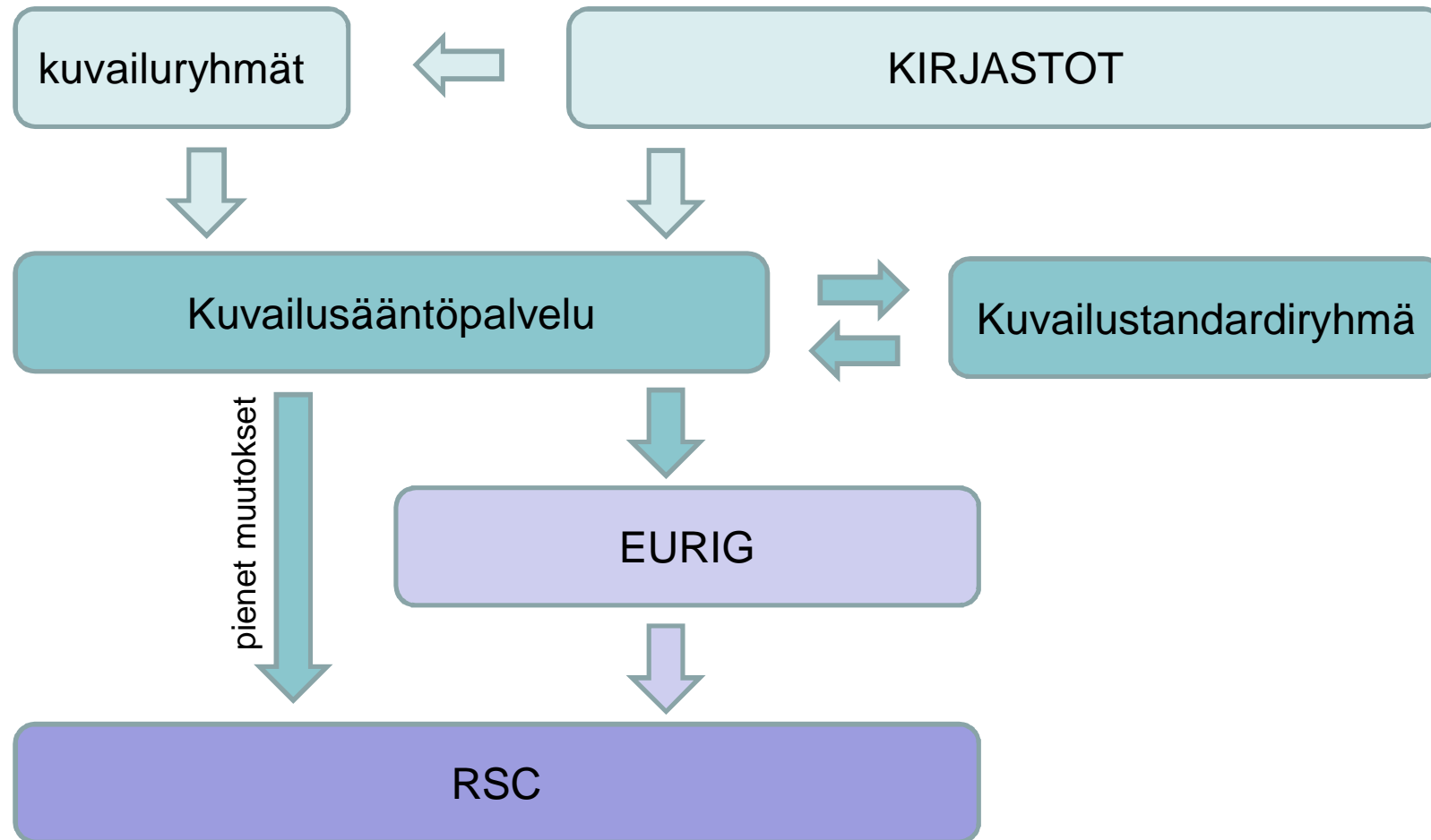
- RDA:n käyttöönoton myötä tulee kirjastoille velvollisuus osallistua kansalliseen ja kansainväliseen RDA-kommentointiin
- Kansallinen kommentointi on RDA-linjauksiin, -esimerkkeihin ja -sovellusohjeisiin vaikuttamista: ks. <https://www.kiwi.fi/x/qYKiAw>
- Kansainvälinen kommentointi on muutosehdotusten tekoa ja toisten maiden muutosehdotusten kommentointia: ks. <https://www.kiwi.fi/x/CAtSAw>
- Vuosi 2017 on kirjastojen aktivoimista kommentointiin:
 - Pyritään muodostamaan asiantuntijaverkosto, jossa kuvailun kansallisten yhteistyöryhmien lisäksi kuvailun erikoisalueiden osaajia eri kirjastoista

Kansainvälinen RDA-kommentointiaikataulu

RSC = RDA Steering Committee
EURIG = European RDA Interest Group

RDA:n kansainvälinen kommentointiprosessi

RDA:n käyttöönottilanne

- Anglo-amerikkalaisten maiden lisäksi RDA:n ovat käyttöönottaneet:
 - Saksankieliset maat
 - Suomi, Islanti (osittain), Tsekki (osittain), Hollanti (osittain)
- Lähivuosien aikana RDA:n tulevat ottamaan käyttöön:
 - Ruotsi, Tanska, Norja
- Lähivuosien aikana RDA:ta eivät tule ottamaan käyttöön:
 - Ranska, Espanja, Italia

RDA:n käyttöönottilanne (2)

- Suomessa RDA:n ottaneet käyttöön yliopisto- ja AMK-kirjastot sekä Melindaan kuvailuja tuottavat yleiset ja erikoiskirjastot
- Musiikin RDA-kuvailu tilanne:
 - Tietokannat Viola, Arsca ja Helka jo RDA:ssa
 - Ammattikorkeakoulut tekevät musiikin RDA-kuvailua osittain
 - Musiikin RDA-sovellusohjeen teko ja yhteisistä käytänteistä sopiminen on MusaMelinda-ryhmässä vielä kesken, jonka vuoksi myös musiikin RDA-verkkokoulutusta jouduttiin siirtämään marraskuulle

Kiitos!

marja-liisa.seppala[at]helsinki.fi

Kuvailusaannot-posti[at]helsinki.fi